

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНО- ЦЕНТРОВАНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПАРТИСИПАЦІЇ

Світлана Макаренко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
в.о. завідувача кафедри дошкільної освіти
Маріупольський державний університет
E-mail: msi.osv@gmail.com

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ та збільшення кількості людей, дітей з особливими освітніми потребами, в Україні утверджується ідея інклюзивного суспільства. Одну із важливих ролей у цьому відіграє освіта, яка поступово адаптується до значно ширшого спектру викликів, забезпечуючи рівні можливості для всіх дітей незалежно від місця їхнього перебування, фізичного та психологічного стану, рівня оволодіння навчальними програмами чи інших факторів впливу на якість навчання. Відбувається перехід від вузькоспрямованої підтримки окремих груп здобувачів освіти до системного формування інклюзивного освітнього середовища, де кожна дитина відчуває себе прийнятою, захищеною та залученою до освітнього процесу.

Формується інклюзивно-центрована освіта, у якій інклюзія є не просто додатковою опцією щодо підтримки дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю, а є головним принципом організації освіти.

У цьому контексті сучасна дошкільна інклюзивно-центрована освіта орієнтується на створення безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища, що забезпечує рівний доступ і здобуття освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх й інших потреб і можливостей, у тому числі – зумовлених фізичними, психічними, інтелектуальними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки (Закон України «Про дошкільну освіту»).

Організовувати інклюзивно-центровану дошкільну освіту в закладах дошкільної освіти (ЗДО) покликані їхні керівники – директори та вихователі-методисти. Для цього вони мають володіти інклюзивною компетентністю, яку З. Удич трактує як інтегровану здатність, сформовану на основі інклюзивних цінностей і прихильного ставлення до інклюзії в освіті та суспільстві в цілому, позитивного досвіду організації інклюзивного освітнього середовища, готовності до інноваційної діяльності [1, с. 276].

Професійним стандартом «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» визначено загальні та професійні компетентності щодо створення інклюзивного освітнього середовища ЗДО, здійснення організаційно-методичного супроводу його функціонування. Зокрема, інклюзивно-центрована дошкільна освіта вимагає розуміння принципів інклюзії, адаптаційних стратегій та методів диференційованого навчання. Також важливими є емоційна компетентність, навички комунікації з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), їхніми батьками та фахівцями з корекційної педагогіки.

Проте практика функціонування закладів дошкільної освіти свідчить про низку недоліків, що не сприяють вдосконаленню системи інклюзивного навчання дітей раннього та дошкільного віку. Це стосується влаштування інклюзивного освітнього середовища; професійної готовності керівників, педагогів та асистентів вихователів ЗДО; їхнього методичного супроводу на робочому місці; співпраці команд дошкільних закладів із фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та центрів професійного розвитку педагогічних працівників тощо [2, с. 125-127].

«Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року» одними з основних чинників виникнення зазначених проблем визначає недостатній кадровий потенціал у сфері інклюзивного навчання та недостатність досліджень щодо ефективних методів його підготовки. Відповідно, важливими завданнями подальшого розвитку інклюзивно-центрованої освіти є вдосконалення системи підготовки кадрів

у сфері інклюзивного навчання з використанням ефективних методів підготовки.

Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 012 (A2) «Дошкільна освіта» визначає складники інклюзивної компетентності, які необхідно сформувати у здобувачів вищої освіти. Для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти – майбутніх організаторів дошкільної освіти, у тому числі інклюзивно-центрованої, – окрім спеціальних компетентностей щодо організації та супроводу інклюзивного навчання дітей раннього і дошкільного віку, зазначено такі загальні компетентності, як цінування й повага різноманітності на засадах загальнолюдських цінностей та міжнародних норм із дотримання прав і свобод людини (зокрема, з інклюзією); здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (наприклад, щодо результатів інклюзивного навчання дітей – для проєктування шляхів його вдосконалення); здатність працювати в команді (у тому числі, в команді психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП); здатність генерувати нові ідеї (у тому числі, щодо роботи з дітьми з ООП) [2].

Одним із найбільш ефективних сучасних підходів до формування зазначених компетентностей у майбутніх організаторів інклюзивно-центрованої дошкільної освіти є партисипація (від англ. participation – участь, співучасть, залучення до процесу, зазвичай у прийнятті рішень або у створенні чогось спільного). Партисипативні методи навчання студентів К. Крутій визначає як сукупність педагогічних технологій та прийомів, що передбачають активне залучення студентів до освітнього процесу, спільну діяльність викладача та студентів, а також колективні рішення, обговорення та рефлексію [3, с. 233].

Серед ознак партисипативних методів дослідниця називає активну залученість та зануреність студентів у проблему; колективну та командну діяльність; діалогічність і повагу до думки кожного учасника комунікаційної взаємодії; рефлексію; практичну спрямованість: використання реальних

кейсів, проєктів, проблемних ситуацій, що мають безпосередній зв'язок із майбутньою професійною діяльністю (використання прийомів кінодидактики) [3, с. 234].

Відповідно, найбільш ефективними партисипативними методами підготовки організаторів інклюзивно-центрованої дошкільної освіти можна визначити такі:

- Обговорення та «круглі столи», «відкриті простори» (Open Space Method), групові дискусії й дебати, де кожен учасник має можливість висловити свою думку з найбільш актуальних аспектів обговорюваної теми, відстоюючи власні позиції на основі аргументів і фактів. Зазначені методи допомагають здобувачам освіти навчитися ефективно висловлювати свої ідеї, переконувати та вести переговори, що є ключовими вміннями для керівника.

- Кейс-метод (Case-study), метод «Аналіз власного досвіду» (Reflection), інтерактивні симуляції та рольові ігри (Role-play) імітують роботу керівника закладу дошкільної освіти (наприклад, його взаємодію з дітьми з ООП і батьками вихованців, працівниками ЗДО та ін.), моделюють освітні ситуації і допомагають студентам їх оцінювати, прогнозувати наслідки рішень та знаходити оптимальні шляхи досягнення мети. Також ці методи дозволяють моделювати ситуації конфліктів і працювати над їх вирішенням у конструктивний спосіб.

- «Перевернуте навчання», «перевернутий клас» (Flipped Learning, Flipped Classroom) передбачає, що лекції та домашня робота здобувачів освіти міняються місцями: запропоновані викладачем лекційні матеріали вивчаються вдома самостійно («offline»), а на заняттях («life») їх закріплюють шляхом виконання практичних завдань, проєктів тощо [4].

- Кооперативне навчання – це робота в парах, малих групах, взаємонавчання (Peer-to-Peer Learning) [5]; а також фронтально-групова робота, де кожен учасник має свою роль і завдання, що сприяють досягненню спільної мети. Кооперативне навчання розвиває у здобувачів

освіти лідерські якості: вміння співпрацювати в команді з різними людьми, очолювати команду, розподіляти завдання, приймати рішення та нести відповідальність за досягнення результатів, підтримувати командний дух.

- Мозковий штурм (Brainstorming) активізує генерацію студентами ідей для вирішення певного питання або розробки нових підходів до реалізації інклюзивно-центрованої дошкільної освіти.

- Метод проєктів (Project Method) передбачає спільну роботу здобувачів освіти над створенням проєктів із реалізації інклюзивно-центрованої дошкільної освіти (наприклад, щодо розробки посібника, організації заходу, спільного проєкту з батьками для формування стратегії підтримки дітей тощо). Участь у проєктному навчанні розвиває емпатію, вміння слухати й розуміти потреби колективу, очолювати його, приймати рішення та нести відповідальність за досягнення результатів. У рамках проєктного навчання студенти мають можливість розробляти нові ідеї та експериментувати з підходами, що сприяє їхньому розвитку як креативних лідерів.

- Соціальні акції або волонтерство здобувачів освіти щодо реалізації реальних ініціатив або заходів із підтримки інклюзивно-центрованої дошкільної освіти навчають їх працювати з різними людьми, планувати, розподіляти завдання, координувати та контролювати їх виконання, підтримувати командний дух, що є основою керівної діяльності.

Отже, партисипативний підхід є важливим й ефективним засобом підготовки фахівців до організації інклюзивно-центрованої дошкільної освіти. Завдяки інтерактивному та участь-центрованому характеру партисипативні методи допомагають здобувачам вищої освіти не лише опанувати теорію, але й практично оволодіти управлінськими вміннями і навичками, необхідними для успішної кар'єри на керівних посадах: навичками комунікації, роботи з командою та вирішення конфліктів,

розвинути лідерські й організаторські здібності, стратегічне мислення, емоційний інтелект, здатність до інновацій.

Список використаних джерел:

1. Удич З. Інклюзивна складова професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. *Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів*: Матеріали Міжнародного форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 року, м. Тернопіль). Тернопіль : КРОК, 2019. С.273-278.
2. Макаренко С. І. Підготовка фахівців до здійснення організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. *Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти* : монографія [Електронне видання] / [авт. кол.: Ю.О.Демидова, К.Л.Крутій, С.І.Макаренко, О.А.Поповська, О.О.Фунтікова, О.І.Чекан, В.Ф.Яйленко]; за заг. ред. Демидової Ю.О.; за наук.ред. К.Л.Крутій, О.О.Фунтікової. Київ: Маріупольський державний університет, 2025. С. 123-161. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8523> .
3. Крутій К. Л. Партисипативні методи навчання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: прийоми скаффолдінґа. *Актуальні проблеми науки та освіти*: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. С. 231-236.
4. Макаренко С. І. Перевернуте навчання як актуальний формат підготовки майбутніх керівників ЗДО: колект. моногр. «Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація» / за наук. ред. проф. Цвєткової Ганни. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 302-321.
5. Бодик О. П. Технологія взаємонавчання (Peer-to-Peer Learning) як ефективний спосіб розвитку професійних компетентностей майбутніх

учителів іноземних мов. *Актуальні проблеми науки та освіти*: Збірник матеріалів XXIV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Маріуполь: МДУ, 2022. С. 242-247.